

‘Wie kan geloven wat wij hebben gehoord?’

Voorganger: Ds. Heleen Weimar

Lezingen:

1^e schriftlezing: Jesaja 52,13 - 53,5

2^e schriftlezing: Johannes 12,37-50

Gemeente van Jezus Christus, Luther, de kerkhervormer, ging bijbellezen omdat hij dat móest. Als monnik kreeg hij van zijn prior de opdracht om het vak bijbelse theologie te gaan doceren. Tussen 1512 en 1517 (het jaar van de stellingen) gaf hij colleges over de Psalmen, de brieven aan de Romeinen, aan de Galaten en aan de Hebreëen. Een existentiële vraag die Luther in die jaren bezighield was: ‘Hoe krijg ik een genadige God?’ Luther was zich extreem bewust van zijn eigen tekortschieten en vreesde, hoe hij ook zijn best deed om goed te leven, het oordeel van God. Maar door zich te verdiepen in de Bijbel, met name de brieven van Paulus, door ze in de grondtaal te lezen en zorgvuldig te exegetiseren (hij moest immers zijn colleges voorbereiden), kreeg hij uiteindelijk antwoord op zijn prangende vraag. Jaren later, in 1545 (een jaar voor zijn dood), blikt hij terug op de ontdekking die hij toen deed en schrijft daarover in het voorwoord op zijn boek *Opera Latina*:

‘Een waarlijk uitzonderlijk heet verlangen had mij aangegrepen om Paulus in zijn brief aan de Romeinen te begrijpen. Maar tot dusver was ik daarin niet geslaagd...Dag en nacht tobde ik me af en peinsde over het verband van de woorden: “De gerechtigheid van God wordt in het evangelie geopenbaard gelijk geschreven staat: de rechtvaardige zal leven door zijn geloof” - en door Gods genade begon ik (uiteindelijk) te begrijpen... dat met gerechtigheid Gods (niet bedoeld wordt: het oordeel van God, maar dat daarmee) bedoeld wordt: de gave van God, waardoor de rechtvaardige leeft uit het geloof... Het was mij, of ik geheel herboren was en door open poorten binnengegaan was in het paradijs zelf. Heel de Bijbel toonde me ogenblikkelijk een geheel ander gezicht. En nu prees ik dit woord ‘gerechtigheid Gods’ met een liefde, even groot als de haat die ik het vroeger toegedragen had...Zo is deze tekst van Paulus voor mij werkelijk de poort van het paradijs geworden.’ (geciteerd in: Arie Zwiep, *Tussen tekst en lezer* 1, Amsterdam 2009, p.271)

We krijgen hiermee niet alleen een indruk van de ontstaansgeschiedenis van het *sola fide* als één van de pijlers van de Reformatie. We krijgen ook een indruk van het temperament van Luther. Het is voor ons moeilijk na te voelen hoezeer de angst voor het oordeel van God Luther beheerst had en hoe enorm de opluchting was toen hij begreep wat Paulus bedoelde. Als wij stilstaan bij wat dit *sola fide* (leven door geloof alleen) voor óns betekent, 500 jaar na Luthers ontdekking, dan zijn er grote verschillen. Allereerst is het niet het eeuwige leven, of het leven na de dood, wat ons zozeer bezighoudt, maar veel meer ons leven hier en nu. Geloven brengen wij - de meesten van ons - in verband met het verlangen om hier en nu goed te leven, goed in morele zin. Geloof kan ons daarbij helpen. Bij ‘leven door geloof’ denken we ook aan zinvol leven. We hopen dat geloof aan ons leven zin en betekenis mag geven. En bij ‘leven’ gaat het natuurlijk ook om samenleven. Ons verlangen naar vrede en gerechtigheid wordt gevoed door ons geloof. Kan de samenleving opbloeien, oplevens door wat mensen geloven?

Een ander verschil is dat we de laatste jaren veel meer oog hebben gekregen voor de veelkleurigheid van de bijbelse boodschap. De inhoud van ‘het geloof waardoor de rechtvaardige zal leven’ was voor Luther sterk paulinisch ingevuld. Het ging om geloof in het verzoenend sterven van Christus en om geloof in de opstanding. Als je daarin gelooft, dan zul je behouden worden, dan zul je leven. Maar naast Paulus’ visie op geloven zijn er in de Bijbel ook nog heel andere visies en worden er weer andere accenten gelegd. Twee weken geleden, op de startzondag, zagen we hoe bij de evangelist Lucas geloven vooral betekent: Godsvertrouwen, vertrouwen dat het goed kan komen - een vertrouwen dat mensen in beweging zet (zoals het ooit Abram in beweging bracht). In de brief van Jacobus heeft geloof weer een andere lading. Jacobus legt het accent op het doen: doen wat je gelooft. Geloof zonder werken is een dood geloof, volgens hem. En vandaag richten we ons op de evangelist Johannes. Wat is geloven volgens Johannes? Het werkwoord ‘geloven’ gebruikt Johannes in zijn evangelie heel vaak. En bijna altijd gaat het dan om: geloven in Jezus. En geloven in Jezus wil zeggen: in Jezus Gods licht zien schijnen, door Jezus Gods Woord horen spreken, aan Jezus Gods liefde ervaren, en om

Jezus Gods glorie zien stralen.

In het Johannesevangelie komt deze wijze van geloven (in Jezus geloven) heel vaak aan de orde. Jezus vraagt het aan mensen: 'Geloof je in mij?' En Jezus legt steeds weer uit dat geloven in hem 'in God geloven' betekent. Maar het gaat in dit evangelie ook regelmatig over mensen die zo niet kunnen geloven. Die Jezus niet kunnen zien als degene die God tegenwoordig stelt. Zo ook in het gedeelte dat wij vanmorgen lazen. Ondanks de wondertekens die Jezus voor de ogen van de Judeeërs had gedaan, geloofden ze niet in hem, vertelt Johannes. Hij haalt in dit verband een uitspraak van Jesaja aan: 'Wie kan geloven wat wij hebben gehoord? Aan wie is de macht van de HEER geopenbaard?'

Deze dringende vragen worden door Jesaja gesteld als het gaat over de lijdende dienaar van de HEER, die op totaal onwaarschijnlijke wijze zal slagen terwijl hij faalt, die de macht van God laat zien in zijn onmacht, en die verhoogd zal worden juist door zijn ondergang. Het is een heel beroemde tekst, die inderdaad gaat over iets dat heel moeilijk te geloven valt:

Hij werd veracht, door mensen gemeden,
hij was een man die het lijden kende
en met ziekte vertrouwd was...
veracht, door ons verguisd en geminacht.
Maar hij was het die onze ziekten droeg,
die ons lijden op zich nam...
Om onze zonden werd hij doorboord,
om onze wandaden gebroken.
Voor ons welzijn werd hij getuchtigd
en zijn striemen brachten ons genezing.

(Sommigen van jullie zullen er de muziek van de Messias bij horen: *He was despised*)

Hoe kun je zulke vreemde, indringende woorden voor jezelf aannemelijk maken en ook daadwerkelijk aannemen? Dat door de striemen van één mens velen beter worden - ook jij? Dat het leed van één persoon voor velen vrede bewerkstelligt - ook voor jou? Hoe kun je je zoiets voorstellen, laat staan het aanvaarden?! Hoe kun je dat geloven?

In de kinderbijbel Woord voor Woord wordt het onvoorstelbare toch een beetje dichterbij gebracht. Karel Eykman volgt in zijn hervertelling de opvatting, dat deze lijdende dienaar een profeet was in de geest van Jesaja. 'De tweede Jesaja' werd hij genoemd. Toen de ballingen in Babel weer terug mochten keren naar hun eigen land, ging deze tweede Jesaja als eerste terug, samen met een groepje geestverwanten. Ik wil jullie graag voorlezen hoe over die terugtocht wordt verteld in Woord voor Woord:

Na een lange tocht zagen ze het eindelijk in de verte liggen, Jeruzalem. De tweede Jesaja was met zijn

vrienden aangekomen waar ze wilden zijn. Ze sloegen elkaar op de schouders en ze juichten.

'Jeruzalem, daar zullen we een stad van vrede van maken. Het moet niet een stad worden voor onze eigen joodse mensen. Het moet een stad worden waar iedereen uit alle landen wat aan heeft.'

Zingend gingen ze de heuvel af naar de stad. Ze zouden er weer een tempel voor God bouwen.

En nu kwamen ze steeds dichterbij de stad waar ze zoveel van gehoord hadden van hun ouders en grootouders. En hoe dichterbij ze kwamen, des te meer het tegenviel. Van de muren en de torens waren alleen wat brokkelige hoopjes over. Overal stonden scheefgezakte huizen leeg. Er groeiden wat brandnetels en kale struiken door de kieren. Er woonden bijna geen mensen. Je zag alleen een paar geiten en een hond. De mensen die er waren of de mensen die langskwamen, waren achterdochtig.

'Wat doen die indringers hier?' zeiden ze.

'Maar we zijn joden!,' zei de tweede Jesaja. 'We komen Jeruzalem weer opbouwen.'

'Dat zal wel,' zeiden ze. 'Jullie komen zeker ons land inpikken. Daar komt niets van in. Vooruit, weg wezen!'

Zo werden ze telkens weggejaagd, uitgescholden en geslagen. Elke keer als er een stel herders of een karavaan passeerde, kregen ze ervan langs. Als ze iets hadden opgebouwd, werd het weer neergeslagen. Ze werden er bijna wanhopig van. Maar ze hielden vol. Vooral hun leider de tweede Jesaja werd vaak afgetuigd en geschopt, zonder dat hij iets terug kon doen. En ten slotte ging het mis. Op een keer stond de tweede Jesaja niet meer op. Hij was vermoord.

Natuurlijk hoorden de joden die in Babylonië waren achtergebleven, hoe het ging daar in Jeruzalem.

'Zie je wel,' zeiden ze. 'Het is niks gedaan daar. Dat heb ik altijd al gezegd. Eigen schuld van die zogenaamde tweede Jesaja.'

Maar er was er één, dat was de oudste leraar van de stad. Hij had die tweede Jesaja goed gekend. Hij had tranen in zijn ogen toen hij hoorde wat daar gebeurde.

'Niets eigen schuld,' zei hij. 'Hij krijgt de klappen die wij verdienen, want wij zijn niet naar Jeruzalem gegaan.'

Onze schulden neemt hij voor zijn rekening. Hij was geen beroemd en machtig man bij ons. We moesten niet veel van hem hebben. Maar wat ons verdriet zou moeten zijn, heeft hij zich aangetrokken, hij nam het op zich. Hij is gestorven en platgeslagen, maar juist hij is veel meer een knecht van God dan wij. Juist door hem zullen later mensen in vrede kunnen leven. Hij was een soort koning. Hij was nog meer koning dan alle koningen samen. Eens zal er iemand komen die ook op die manier koning zal zijn. Die zal ons bevrijden.' (Karel Eykman en Bert Bouman, *Woord voor woord*, Ede 1982, p. 266-268)

Net als velen voor hem en na hem heeft Johannes in deze lijdende dienaar Jezus herkend. Jezus was ook zo'n soort lijdende dienaar, die door God verhoogd werd. Johannes zag in het leven van Jezus eenzelfde

paradox van verhoging door vernedering als bij de dienaar over wie Jesaja sprak. Eenzelfde paradox ook van de glorie die schuil kan gaan in een geminacht mens, iemand zonder aanzien of stutus. Johannes schrijft dan ook dat Jesaja, met zijn woorden over de lijdende dienaar, 'op Jezus doelde, omdat hij zijn glorie zag.'

Maar anders dan bijvoorbeeld Paulus interpreteert Johannes het lijden en sterven van Jezus niet als een zoendood (zoals dat wordt genoemd). Johannes ziet de marteldood van Jezus niet als een straf, waardoor er verzoening bewerkstelligd wordt tussen God en mensen. Die opvatting komt bij Johannes niet voor. Volgens Johannes geeft Jezus zich volledig, met de inzet van heel zijn leven, uit liefde. En hij laat daarmee zien hoe God zichzelf in liefde uitstort. En hoe wij mensen aan dat liefdesverband mogen deelnemen, erin worden opgenomen als we erin geloven.

Leven door geloof betekent dus voor Johannes: leven in en dankzij een liefdesverband.

Johannes is de evangelist van de beeldspraak. Voor die verbondenheid in liefde heeft hij verschillende beelden: het beeld van een druivenplant, waar de liefde als sap door de stok en de ranken stroomt. Of het beeld van een gezin, waarin niet alleen Jezus zoon van God de Vader wordt genoemd, maar allen die geloven als kinderen van God worden beschouwd. Of het beeld van een vriendenkring. 'Niemand heeft grotere liefde, dan dat hij zijn leven inzet voor zijn vrienden' zegt Jezus in dit verband.

Geloven in een liefdesverband.

Geloven is dus veel ruimer, dan de invulling die één apostel eraan geeft.

Ik ben blij dat die ruimte er is. Want ik kan maar

moeilijk geloven in de betekenis van Jezus lijden en sterven als 'zoendood'. Het staat ver van mij af. Geloven in Gods macht die in onmacht schuilgaat, vind ik al moeilijk genoeg. Maar dat binnen een bepaald verband, een gemeenschap, uit verbondenheid, lijden voor een ander zin kan hebben, dat daar zin aan kan worden gegeven, of zin aan kan worden ontleend, dat geloof ik en dat zie ik ook.

Afgelopen dinsdagavond was er op de televisie een programma over de zorg van een vrouw voor haar dementerende man (en de liefde van deze man voor zijn vrouw). Het was eigenlijk niet meer te doen, ze ging eraan onderdoor, ze was helemaal gesloopt en toch hoorde je haar zeggen: 'Ik heb gemerkt, en ik zie het ook aan mijn kinderen, dat het kán: je helemaal op de ander richten en aan jezelf voorbijgaan. En van haar afgetobde, verdrietige gezicht was de liefde af te lezen, toen ze dat zei.

Ik weet niet of deze vrouw in God geloofde, of in Jezus. Maar zij geloofde in de liefde. Daar leefde zij uit. Daardoor gaf ze zichzelf. Dat gaf haar leven zin en betekenis.

Na de muziek na de preek zingen we een voor ons nog vrij onbekend lied. Een lied in verrassend johanneïsche geloofstaal. Ik lees, ter afsluiting, het laatste couplet:

Allerhoogste God, heilig, het leven zelf,
leven grenzeloos,
uw liefde deed U sterven,
vriendendienst aan ons
en wij aanschouwen het leven.

Amen